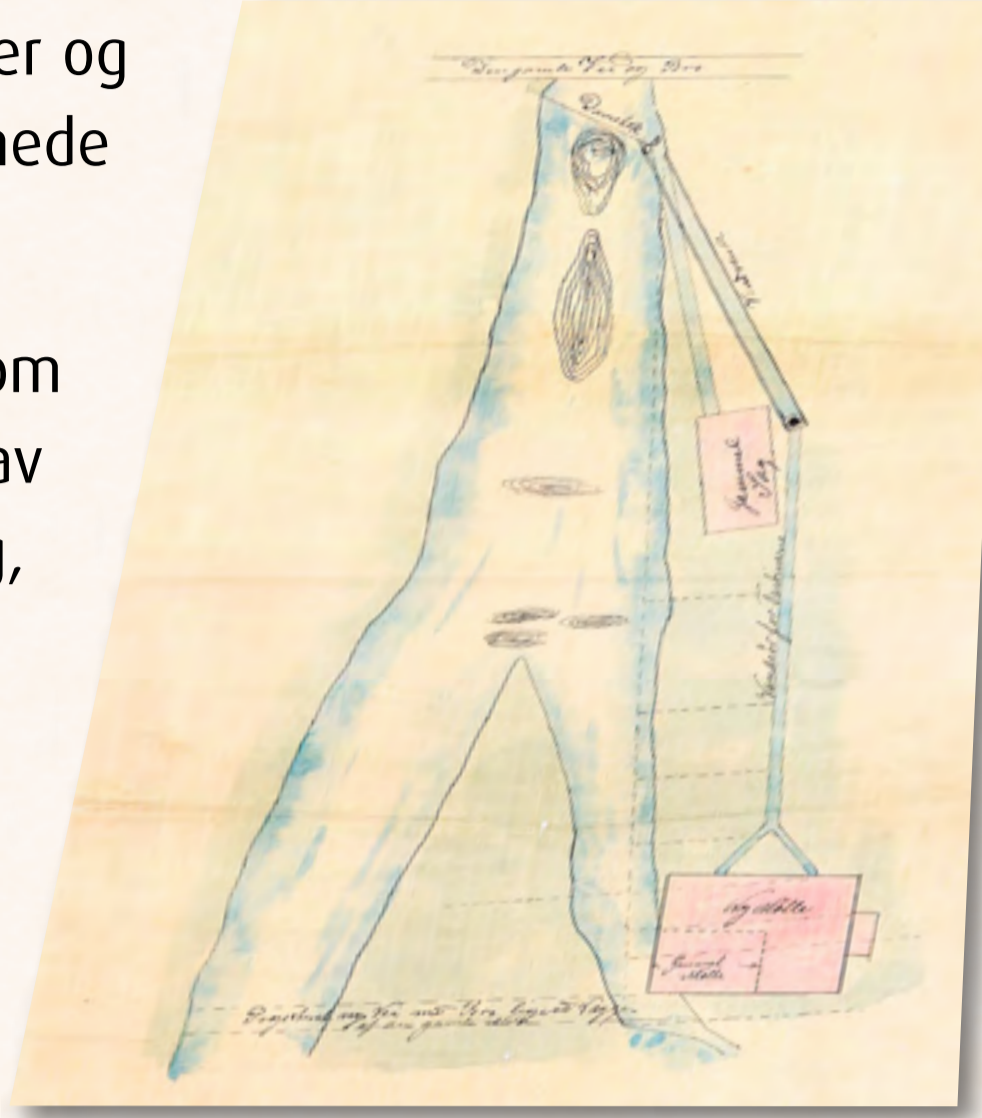

Planlagt turbinmølle

Fra Nordberg gårdsarkiv, har Andreas Eid utlånt dokumenter og tegninger som viser at det allerede i 1875 var langtkommede planer om ei moderne mølle basert på turbindrifft.

Det var det såkalte Søndre Land møllebrugsinteressentskab som sto bak. En betydelig samling av gårdbrukere fra begge sider av fjorden. Mølla var planlagt å ligge på plassen Hammersborg, under Granum. I planene var søkt avstått fra Granum, strekningen på sørsiden av elva, mellom Hammersborg bru (Bergenske hovedvei) og plassen Berget. Plantegningen i den forbindelse, røper også at det tidligere på denne eiendommen, både lå en gammel sag og mølle. Se den gamle plantegningen fra 1875 til høyre.

Oversettelse av brev av 10. desember 1873. (Oppbevart i Nordberg gårdsarkiv ved Andreas Eid). Dette gir et innblikk i planene om turbinmølla og viser også den tids formelle skrivemåte:

I berisetheten om at Høfs Sogn eller i det helletaget Søndre Land i længere tid har manglet et tilbøssig for byghden bekvemt beliggende, hensigtsmessig orientert møllebrug, samt av interesse for å gi distrikte, eller dets innvånere adgang til å få satt en sådan inretning i stand, således som krævet dertil fortiden måtte vere, har undertegnede eiere av gårdene i Søndre og Nordre Granum besluttet seg til at overlate plassen Hammersborg med de til denne hørende vannrett og fall, på betingelser og således som her framkøves i den tanke at samtlige, eller i alle fall mange av byghdens matriculerte bruk måtte forene seg som et aktieselskab om et sådant anlegg. En tilbøssig mølleinretning, hvorved er tænkt forbandet så vel sirkelbyg som kortortkeinnretning. Ved veianlegget tilskrives en å gjøre Mølleinretningen lett tilgjengelig for Dem fra fjorden, idet det er tænkt at en bost vil bli holdt disponibel til transport til og fra. Håp om omlegging av hovedveien og oppførelse av nye bruer mellom plassen Ringstadkleiva og Hammersborg, hvorved den besværlige Ringstadklev og Hammersborgbakke for reiseførende vil kunne unngås.

PLANER

I planene var det prosjektert omlegging av hovedvei og nye bruer over elva rett nedenfor "ny-mølla", med vei ned til fjorden på sørsiden av elva. I brev av 10. desember 1873 går det fram at dette var bruer mellom Ringstadkleiva og Hammersborg. Tanken om hovedvei og bru på dette stedet forelå altså allerede på denne tiden, men ble ikke realisert for i 1925/26. Da var det også nok med ei bru på grunn av elve-endringen (se post 14). I brevet nevnes også den besværlige Ringstadklev (= Kleivbakken) og Hammersborgbakke. Dette var bakkene henholdsvis nord og sør for Hammersborg bru på Bergenske hovedvei og som etter sigende var tunge å forsere og gjorde mølleadkomsten vanskelig. Navn nevnt ovenfor er stedfestet på vertikalfoto post 20, samt på figur post 15.

Arkitekttegning av prosjektet Mølle for Søndre Land møllebrugsinteressentskab i 1875, viser ei svært moderne mølle med to turbiner, som hver skulle drive tre møllesteiner. Initiativ og planlegging er trolig inspirert av oppstarten av A/S Lands Træsliperi på samme tid. Tegninger og kalkulering er foretatt av Myhrens mekaniske verksted i Christiania.

FOSSENE I FALLSELVA

Øvre del, fra Trevatna til Skrankefossfløyta, fallhøyde 83 m

- A1 Sagfossene
- A2 Skrankefoss
- A3 Hellefoss
- A4 Krokfoss

Midtre del, fra Skrankefoss til Lands Træsliperi, fallhøyde 64 m

- A5 Felloppen

Nedre del, fra Lands Træsliperi til mølleinntak, fallhøyde 81 m

- A6 Fallsfossen
- A7 Kattfoss
- A8 Kvernhussfoss
- A9 Bergefoss
- A10 Eidsfoss

Fra mølleinntak til mølla, fallhøyde 16 m

- A11 Møllefallet

DEMNINGER LANGS FALLSELVA I DAG

- B1 Trevasdammen - reguleringsdemning for Trevatna, bygd 1872
- B2 Linneruddammen - inntakdemning for kraft til Skrankefoss Træsliperi, bygd 1910
- B3 Torgerdammen - tømmerdemningen ved Skrankefoss Træsliperi, bygd 1910
- B4 "Inntekten" - inntakdemning for kraft til Lands Træsliperi, bygd 1924
- B5 Veadammen - tømmerdemning ved Lands Træsliperi, bygd ca 1880, utbedret i 1924 og i 1965

FLØYTER I FALLSELVA

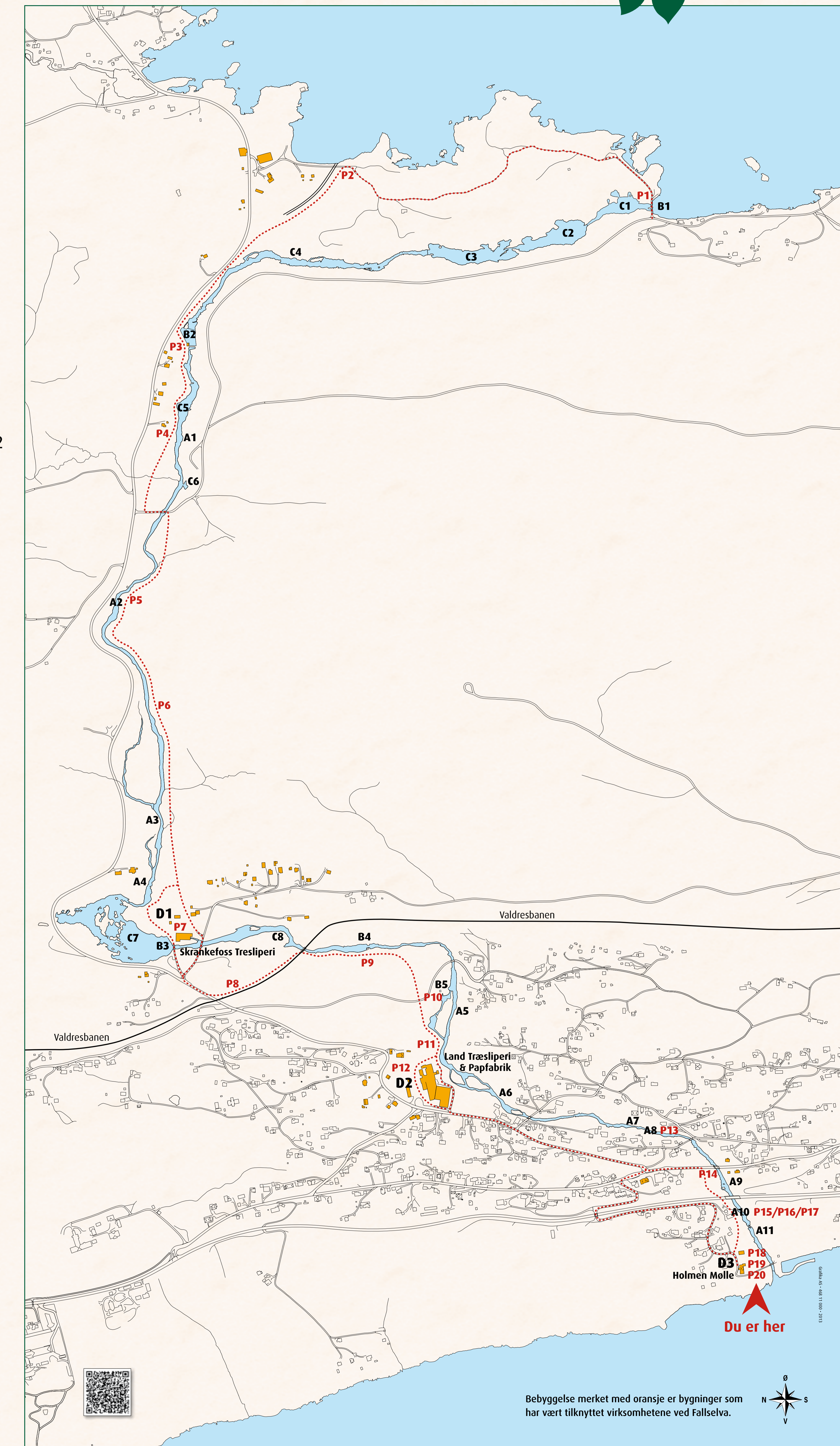
- C1 Damfløyta - nedenfor Trevasdammen
- C2 Midtbrøttet - mellom Damfløyta og Langfløyta
- C3 Langfløyta - nedenfor Midtbrøttet
- C4 Vassendfløyta - vest for Vassendlandet
- C5 Svendsrudfløyta - inntak til gammel sag
- C6 Sedølsfløyta - ved utløpet av Sedøla
- C7 Skrankefossfløyta - tømmerdam Skrankefoss
- C8 Perstuefløyta - mellom Skrankefoss og Inntekten

BEDRIFTER VED FALLSELVA

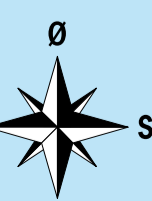
- D1 A/S Skrankefoss Træsliperi (1910-1962)
- D2 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik (1872-1963)
- D3 Holmen Mølle (1908-1960)

OVERSIKT OVER POSTENE

- Post 1 Fallselva
- Post 2 Trevatna, renna og Kanaldammen
- Post 3 Linneruddammen
- Post 4 Saga
- Post 5 Høgskranken
- Post 6 Trerenna
- Post 7 A/S Skrankefoss Træsliperi
- Post 8 Lagerhuset
- Post 9 "Inntekten"
- Post 10 Veadammen
- Post 11 Felloppen
- Post 12 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik
- Post 13 Kvernhussfossen
- Post 14 Midtelva
- Post 15 Eidsfoss
- Post 16 Mølleedammen
- Post 17 Midthuset
- Post 18 Holmen Mølle
- Post 19 Planlagt turbinmølle
- Post 20 Holmen anno 1964 (vertikalfoto)

Bebyggelse merket med oransje er bygninger som har vært tilknyttet virksomhetene ved Fallselva.

Holmen anno 1964

Dette flyfotoet ble tatt av Fjellanger Widerøe A/S 15/5 1964 og viser hvordan området Holmen så ut den gang. Vertikalfotoet røper også mange eldre spor og bidrar til å belyse kulturstien mellom post 13 og post 20.

Fotoet viser følgende:

1. Kattfossen
2. Vassrenne til Holmen skole
3. Kvernhussfossen m/mur etter mølla (post 13)
4. Bergenske hovedvei med Hammersborg bro
5. Kleivbakken (Ringstadkleiva)
6. Badet
7. Gammelt elvedele
8. Sted for gammel sag (post 19)
9. Hammersborg under Granum, sted for gammel mølle. Planlagt turbinmølle i 1875.
10. Midtelva (post 14)
11. Nybrua (1925-26) m/riksvei 35
12. Plassen Berget (under Granum)
13. Bergefossen (1884)
14. Gamle møllevei, nå fylkesvei 34
15. Møllebro
16. Møllebro
17. Elvemate
18. Eidsfoss (post 15, låve og mur etter våningshus)
19. Kummen v/Mølleedammen (post 16)
20. Midthuset (post 17)
21. Turbiner
22. Bårstad (skredderens bolig)
23. Uthus
24. Garverbygningen
25. Turbinhus
26. Mølla (post 18)
27. Frøenseri
28. Potetkokeri
29. Grunnmur butikken
30. Gammel dampskipsbrygge
31. Fergebrygga
32. Ny møllevei/Tergevei
33. Grunnmur Holmen skole (1929-1947)
34. Butikk (Adolf Pedersen)
35. Ringstadkleven - "Kleiva"
36. Kleivsbekken
37. Stenersgata (1936)
38. Smeby (butikk)

